

עדות לאסרה על בעלה

תוס' (ח ע"ב, ד"ה והביא) אומרים בסו"ד, שלפירוש ר"ת צ"ל שאם לא כיוונו העדים עדותן או שהוכחשו האשה מותרת לבעלה, כי אם היא נאסרת לו איך יכול להתחייב מאה כסף, הלא א"א לקיים בו 'ולו תהיה לאשה'.

ומכאן הסיקו שעדים הבאים להעיד על אישה שזינתה צריכים דרישה וחקירה כדי לאסרה על בעלה, כי אם הם לא היו צריכים דרישה וחקירה אז במקרה שהבעל הביא אותם מתחילה לדיני נפשות ובסוף רוצה לתבוע רק להפסידה כתובתה ע"י עדים אלו גם אם הכחישו אותם היתה נאסרת עליו שהרי אינם צריכים דרו"ח, וא"כ כיצד אפשר לחייבו מאה כסף? אלא ודאי מזה שהוא חייב מאה כסף היא לא נאסרת, ומדוע לא נאסרת - כי הם הוכחשו בחקירות, משמע שצריך חקירות ודרישות לענין לאסרה על בעלה. סברא היא זו - דלא גרע מדיני גזילות וחבלות שיש בהם דרישה וחקירה.

הגמרא בסוף יבמות (קכב ע"ב) עוסקת בשאלה האם עדי נשים המעידים שמת בעלה צריכים דרישה וחקירה או לא, ואומרת הגמרא שהמחלוקת היא בדברי רב חנינא האם צריך דרישה וחקירה בממונות או לא. לסוברים שצריכה דרו"ח היינו משום שתובעת כתובתה וזה דיני ממונות הצריכים דרו"ח, ואילו הסוברים שאין צריך דרו"ח היינו משום שעיקר התביעה היא להתירה לעולם ולא לענין ממון ולכן לא צריך דרו"ח.

בשו"ת רא"ש (כלל מו, הובא בשו"ע אה"ע יא, ג) פסק שבאמת הא בהא תליא ובכל מקום שיש עדות לנשים צריך דרו"ח כבדיני ממונות, וכמו שמבואר בתוס' בסוגיין.

הרמב"ם (הל' עדות פ"ג ה"ג) פוסק, שאם שני עדים באו והעידו בעדות שא"צ בה דרו"ח והכחישו זה את זה בפרטי העדות [ללא שחקרו ובדקו אותם] - העדות בטילה בכל מקרה, כי סו"ס הכחישו זה את זה.

לפי דעת הרמב"ם יוצא שלא הסכים עם התוס', שהרי לפי דבריו היה אפשר לומר שהמקרה שבו העדים הוכחשו והבעל חייב מאה סלע הוא לא כאשר חוקרים אותם בהכרח אלא שהם מעצמם הכחישו זה את זה, וא"כ אין ראיה שחייבים לחקור עדים אלו.

ובספר התרומות (שער כט חלק ד) כתב בשם הרמב"ן דלא כשיטת הרמב"ם, שרק אם הכחישו אותם ע"י בדיקות וחקירות הם נפסלים אבל לא בהכחשת עצמם, וכך כנראה

סברו גם התוס', לכן אם רואים שהעדים נפסלים ע"י הכחשה בהכרח הם צריכים דרו"ח.

הר"ן בסוגיין (ד"ה מוציא) שואל על שיטת ר"ת, כיון שדיני ממונות לא צריכים דרו"ח כי חכמים ביטלו את הצורך בממונות בדרו"ח, א"כ כאשר עדי הבעל הוכחו מדוע לא תפסיד את כתובתה, הלא עדיין עדותן קיימת לענין ממונות ולענין לאסרה עליו?

כמובן שהיא היא הראיה לשיטת התוס' - בגלל שהעדים מוכחים ועדותם בטילה מוכח שלענין לאסרה על בעלה צריך דרישה וחקירה באמת.

והרמב"ן תירץ את קושיית הר"ן (הו"ד בר"ן) בצורה אחרת - שכיון שעיקר העדות של העדים היא לענין דיני נפשות בתחילתה, אפילו שיוצאים ממנה דיני ממונות אח"כ - נקראת דיני נפשות ולכן שם עדותם תהא בטילה ע"י הכחשה גם לענין ממונות. היינו שלשיטתו אין שום הכרח מסוגיא זו שעדים הבאים לאסרה על בעלה צריכים דרו"ח.

ע"מ לבאר את שיטת הרמב"ן, כתב בחי' הגר"ח על הרמב"ם (פ"ג מהל' עדות ה"ד) שסבר הרמב"ן שכאשר עדים מוסיפים דברים שאינם נצרכים לעדות זו ושקרו והוכחו בהם אין זה פוסל את העדות כיון שאין זה חלק מהעדות. ולכן במקרה שאין צורך בדרו"ח כגון בעדות של לאסרה על בעלה ובעדות ממון, גם אם הוכחו מעצמם בדברים אלו אין זה פוסל את העדות.

ועפ"ז מובן שבמקרה שעיקר העדות היא לדיני נפשות ולא לענין לאסרה על בעלה, בהכרח שכאן חלק מפרטי העדות זה הדרו"ח שהרי בנפשות הכרחי לחקור ולדרוש, וא"כ במקרה כזה דווקא אם הוכחו בדרו"ח העדות בטילה. אבל אה"נ - במקרה שבאו מתחילה רק לאסרה על בעלה או להפסידה כתובתה אין אפשרות לפסול את העדות על סמך הכחשת העדים.

ומעתה יש לתמוה על התוס' - מנין להם שעדי זנות ודאי צריכים דרו"ח מכך שהם נפסלים בנד"ד, הלא כאן זה עדות נפשות במקורה ואולי זו הסיבה שהדרו"ח פוסלת כדברי הרמב"ן, ומנין לנו ללמוד מכאן לכל מקום של עדי זנות?

בשיטת הרמב"ם שאם הוכחו מעצמם בעדות שאין צריך בה דרו"ח עדותם בטילה, ביאר הש"ך (חו"מ סי' לג סקט"ז) שהסברא בזה היא, שבכל עדות שאין צריך בה דרישות וחקירות הרי היא עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי א"א לדעת מתי זה קרה וכו', ואעפ"כ חכמים הכשירו עדות כזו ללא דרו"ח כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין.

ואם יבוא העד ויאמר פרט בעדות שיכחיש את חברו, ואח"כ התברר לנו ששיקר - העדות נפסלת.

והדבר תמוה - דממה נפשך: אם הטעם הוא משום עדות שאי אתה יכול להזימה - היאך לא בעי דרישה וחקירה. ומאידך, אם ביטלו את הצורך בדרו"ח - א"כ מפני מה אם הוכחשו בדרו"ח אין עדותן קבילה?

נחדד את שאלתנו: אם העד אינו אומר פרטים בעדות - העדות כשרה, כי חכמים קבעו שאע"פ שזו עדות שאי אתה יכול להזימה, עדות כזו כשרה בממונות. אמנם אם העד יפרש את דבריו נפסול כזו עדות. וצ"ע בסברת הדבר: הלא אם הכשירו חכמים - יש להכשיר בכל אופן, ואם דברי שקר פוסלים - יש לברר את האמת בכל אופן, וכיצד אפשר לסמוך על עדות ללא דרו"ח?

הגר"ח מבריסק מבאר את הרמב"ם באופן אחר. עדות כזו כאשר לא התברר בה שקר היא כשרה ללא דרו"ח, אבל אם נמצא שקר אחד בעדות זו הרי היא עדות שבטלה מקצתה ולכן בטלה כולה. כי נמצא שחלק מעדות זו היא שקר. לכן רק אם יאמר שקר אפילו מעצמו כל העדות תיבטל.

הרמב"ם (הל' עדות פ"ב ה"ג) כתב:

היו העדים מרובים שנים מהן כיוונו עדותן בחקירות ובדרישות והשלישי אומר איני יודע תתקיים העדות בשנים ויהרג, אבל אם הכחיש את שניהן אפילו בבדיקות עדותן בטלה.

רעק"א (מהדו"ק סימן פז) שואל על הרמב"ם, מדוע אם הוא הכחיש אותם בבדיקות הוא מבטל את עדותם, הלא אפילו אם היה מכחיש אותם בסיפור עצמו לא היה הוא נאמן נגדם כיון שהם שנים ואחד במקום שנים לאו כלום הוא, ומדוע במקרה כזה שמכחיש רק בבדיקות יבטל את העדות?

אלא מבאר רעק"א שאם הוא היה אומר שהמעשה כלל לא קרה א"כ אינו חלק מהעדות בכלל ולכן הוא לא פוסל את העדות. אבל אם הוא שותף להם במעשה והוא חלק מהכת - אז הוא פוסל את הכת אם הוא מכחיש אותם בבדיקות.

ויסוד דבריו נעוץ בהבנה הנ"ל של הגר"ח - למרות שאותו אדם אינו נצרך לגוף העדות, ברגע שהצטרף הוא לעדות הוא יכול לפסול אותה. ולכן גם במקרה שלנו

אפילו שלא צריך לחקור אותם, אם הם אמרו דברים שמכחישים זא"ז הרי זה פוסל את העדות.

הקצות (סימן נב ס"ק א) דן לענין אדם שנפסל לעדות בגלל שעובר עבירה, האם נפסל תו"כ שעושה את העבירה או רק לאחר שעשה אותה.

הקצות מוכיח ע"פ מה שכתב בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' קלח), שפסול העדים הוא תו"כ מעשה העבירה, וראיתו מהסוגיא בב"ק (עג) האומרת שאם הוזמו על הטביחה עדותם מתבטלת לחלוטין גם לענין הקרן. ומדוע היא בטלה לגמרי הרי יש כאן לכאורה שתי עדויות נפרדות, אחת על הקרן ואחת על הכפל וד' וה', ומדוע אחת מבטלת את חברתה גם?

אלא, אומר מהרי"ט, דבכה"ג הוי עדות שנפסלה מקצתה נפסלה כולה. כלומר שכיון שהעדויות הזו נפסלה במקצת לענין ד' וה' ממילא כל העדות פסולה וגם לענין הקרן אין מאמינים להם, ומדוע - כיון שעצם זה שפוסלים את העדים כעדים מוזמים הם נפסלים תו"כ העבירה, היינו שמבחינתו הם עדים פסולים שחתמו על השטר וכל העדות נפסלה.¹

לאור דברי האחרונים הנ"ל, במקרה שבאו עדים לממונות שאינם צריכים דו"ח, והוכחו בחקירות, שכתב ע"ז הרמב"ם שהעדויות בטילה בכה"ג, לדבריהם לא נתספק בדברי הגר"ח הנ"ל דהוי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ולכן אם הוכחו העדות בטילה, שהרי לדבריהם כדי שעדות תיפסל צריך שהעדים יפסלו מעדות ורק אז נפסול את העדות. אם כן יש לברר - האם עד שהעיד אמת והוכחש בחקירות או בבדיקות שלא היה בהם צורך כי מדובר בדיני ממונות - האם בכה"ג אנו מחשיבים את העד הזה כפסול וממילא כל העדות נפסלת שהרי שיקר וכדברי מהרי"ט, או שנאמר שכיון שהוא לא צריך להיחקר ואנו מאמינים לעדותו בלי החקירות נאמר שהחקירות שבהם נמצא משקר לא הופכות אותו לפסול וממילא אין אפשרות לפסול עדות בכה"ג.

לכאורה בפשיטות נראה, שכיון שהוא לא צריך לחקירות א"א להחשיבו כאדם שפסול להעיד מצד 'לא תענה ברעך עד שקר' שהרי הוא לא עד שקר שהרי לא צריך את החקירה לעדות זו ואין החקירה הופכת את העדות לשקר. אלא מאי - עבר אותו

¹ עיין בנתיבות (שם) שחולק על מהרי"ט ואומר שאין ראייה מהגמרא הנ"ל כי שם זה נחשב כעדות אחת ולא כשתי עדויות ולכן כל העדות בטילה. ובמשובב דחה את דבריו מכח מחלוקת אביי ורבא (ב"ק שם) האם עד זומם נפסל מכאן ולהבא או למפרע. ואם נאמר שאדם נפסל רק לאחר מעשה העבירה ולא תו"כ מה שייכת מחלוקת בזה - מה ההו"א שלמפרע הוא נפסל?

העד על 'מדבר שקר תרחק' - אכתי אין דבר זה פוסל את העד, שהרי אין כאן עד שבא לשקר כדי להפסיד לחברו ממון, אלא סתם שיקר ודבר זה לא פוסל אותו.

וראיה נחרצת לדבר, מהגמרא בראש השנה (כ"א) האומרת שמאיימין על העדים על החודש שלא נראה בזמנו לקדשו. היינו שמאיימין עליהם שישקרו כדי לקדש את החודש אע"פ שלא נראה בזמנו. וכיצד ניתן להלום דבר זה? הלא הם משקרים ומקבלים את עדותם בשקר!

אלא שצריך לומר, שאע"פ שהם עוברים בזה על 'מדבר שקר תרחק', אין הם נפסלים לעדות מחמת שקר זה כיון שפסול של עד שקר זה דווקא בשקר כזה שהוא להפסיד ממון, ולכן אין שקר זה פוסל אותם.

א"כ, לדברי הקצות ומהרי"ט א"א לפרש את הרמב"ם כדברי הגר"ח, שהרי בנד"ד כאשר הוכחש העד בחקירה שלא הייתה נצרכת, אין העד נפסל ע"י כן וממילא העדות לא בטילה לדבריהם.

במשנה למלך (הל' מלוה ולוה פ"ד ה"ו) מביא בשם מהר"י אשקאפה, שפסול עדים הוא כאשר השקר שלהם נוגע לגוף העדות ואז הם נחשבים עדי שקר. לדבריו ניתן יהיה להבין גם לדעת הקצות שעד יחשב עד שקר כיון ששיקר בגוף העדות, ואף שאין לו פסול אחר.

אלא שהכס"מ (הל' עדות פ"י ה"ד) חולק על דברי מהר"י אשקאפה, שכתב שם שאדם שהוזם בעדות אם לקה חזר לכשרותו. והרי אם סבר הכס"מ שעד ששיקר בגוף העדות נפסל - מה יועיל לתקנו ע"י שילקה, הרי עדיין לא הוכח לנו שמעתה לא ישקר בעדויות וכיצד ניתן להכשירו שוב ע"י מלקות? אלא על כרחך שלשיטתו עד לא נפסל לעדות במקרה ששיקר בגוף העדות אלא רק במקרה שעבר על לאו של לא תענה וכדו', ואז כאשר הוא לוקה נמחל לו אותו עוון וחזר להיות יהודי כשר ואיננו חוששים אם ישקר בגוף העדות כי אין זה פוסלו.

השו"ע (אה"ע סימן יז סעיף ט) פסק:

עד אומר: מת ועד אומר: נהרג, אף על פי שהם מכחישים זה את זה, הואיל וזה וזה מודים שאינו קיים, הרי זו תנשא.

היינו שהאשה תהיה מותרת להינשא כיון שלעדות שניהם אינו קיים כעת [ובעדות להתיר אשה מספיק עד אחד משום עיגונא].

הרב באר הגולה מפנה לגמרא ביבמות (ק"ז ע"ב) האומרת שאם שתי צרות באות ומעידות על הבעל זו אומרת שמת וזו אומרת שנהרג - לדעת ר' יהודה ור' שמעון יכולות להינשא, ומכאן נלמדה הלכה זו.

הטור (שם) מביא את תשובת הרא"ש (כלל נא ס"ד) שכך פסק להלכה לענין עדות כפי שראינו. ומבאר הכס"מ שהסיבה שהטור לא הביא את המשנה הנ"ל כראיה להלכה זו, משום שהמשנה מדברת על נאמנות הנשים, והרא"ש הוא זה שמשוה בין נאמנות לעדות, שגם בעדות מקבלים במקרה כגון זה.

ובהמשך (שם סעיף כא) פסק השו"ע שעדי נשים לא צריכים דרו"ח ואפילו אם הוכחו בדיקות כשרים. ודייק הבית שמואל שכל זה דווקא אם הוכחו בדיקות אבל אם הוכחו בחקירות העדות בטילה, כמו שלענין דיני ממונות ראינו לעיל שהעדות בטילה אע"פ שלא צריך חקירות.

אלא שיש לשאול, הלא בהלכה לעיל פסק השו"ע שאם אחד אומר מת ואחד אומר נהרג יכולה להינשא, והרי הכחשה כזו היא הכחשה מהותית בגוף העדות ולא סתם בבדיקה, ומי גרעה הכחשה כזו מהכחשה בחקירות שבה העדות בטלה?!

הגר"ש רוזובסקי מבאר, שהתורה חידשה שני חידושים בענין דרו"ח; האחד - ששני עדים שבאים לפנינו לא מקבלים את עדותם בשופי אלא חוקרים אותם. והחידוש השני - שאם התברר שהם הכחישו זה את זה באחת מן החקירות או הבדיקות יש להטיל דופי ולפסול את כל עדותם. אע"פ שמצד ההגיון היה אפ"ל שבמה שנמצאו שקרנים מוכחשים הם, אבל בדבר שלא נמצאו בו שקרנים נאמין להם, קמ"ל שכל אמינות העדים מתערערת וכל העדות פסולה.

וכעין מה שהבאנו לעיל בשם רעק"א לבאר ברמב"ם שכאשר יש כת אחת של עדים שמתוכה אדם אחד מכחיש שנים, אין אנו אומרים שהוא לבד שקרן ותתקיים העדות בשאר, אלא כל העדות נפסלת, וזהו חידוש בענין דרו"ח.

מעתה, יש לשאול - כאשר חכמים תקנו שאין צורך בדרו"ח בדיני ממונות האם הם ביטלו את שני החידושים או רק אחד מהם.

לדעת הרמב"ם חכמים לא באו לבטל את כל החידוש והדין של דרו"ח אלא להקל בממונות משום נעילת דלת, היינו שמבטלים רק את החידוש הראשון - שלא צריך לחקור אותם, אבל את החידוש השני שאם נמצאו מוכחשים כל העדות בטילה - את

זה לא ביטלו חז"ל גם בממונות ולכן עדותם בטילה אם הכחישו זא"ז מעצמם לדעת הרמב"ם.

ולכן בעדות נשים אם הכחישו זא"ז בחקירות מהותיות העדות נפסלת כי התורה קבעה שכאשר מקצת העדות מוכחשת כולה בטילה ודין זה נוהג גם בדיני נשים. משא"כ בסעיף ט כאשר אחד אומר מת ואחד אומר נהרג, לא מדובר בשני עדים שמעידים ככת וסתרו זה את זה בפרט אחד, שאז כל העדות בטילה כנ"ל, אלא מדובר כאשר כל אחד מהעדים מגיע להעיד בפני עצמו שהרי עד אחד נאמן, ובכה"ג כל אחד בא כדי להכחיש את השני. ממילא בין לעדות זו ובין לעדות זו הבעל ודאי נהרג, ולכן בכל מקרה מותרת להינשא ואין אנו אומרים שהעדות בטילה מחמת ההכחשה, כי זו לא הכחשה בתוך העדות עצמה.

אך כל זה לדעת הרמב"ם, אבל תוס' סברו שכאשר חכמים אמרו שאין צריך דרו"ח בממונות היינו ששני הדברים לא נצרכים - לא לחקור אותם, וגם אם הכחישו אחד את השני בחקירות אין זה פוסל אותם, כי גם החידוש השני לא בתוקף בממונות. ממילא לפ"ז מדייקים תוס' שאם אנו אומרים שעדים שבאו לאסרה על בעלה והוכחשו האשה מותרת לבעלה והוא חייב מאה כסף, היינו שהחקירות מכחישות את העדות ומבטלות אותה - בודאות שהחקירות הם הכרחיות בעדות זו, כי אם אינם נצרכות אינן פוסלות את העדות.

וא"כ מה ששאלנו לעיל כיצד הוכיחו כן התוס' - הלא כאן מדובר בעדות שתחילתה בנפשות ואולי רק מחמת כן חקירות פוסלות את העדות כדברי הרמב"ן - אין זו קושיא, שהרי אם חידשה התורה שהם נאמנים ללא דרו"ח, היינו שאין צריך דרו"ח ואם כן הכחישו בחקירות אכתי אינם נפסלים בכך, ומאי אכפת לן אם עדות זו מקורה בנפשות, הלא כאן חכמים הפקיעו את כל דין דרו"ח משום נעילת דלת, ואם בכל זאת לענין לאסרה על בעלה ההכחשה מבטלת את העדות בהכרח שצריך דרישה וחקירה בכל עדות לאסרה על בעלה כי אין לחלק בין מקרה זה לשאר המקרים.